

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік Университеті

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ
БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ –
ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ
СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

I КНИГА

Қостанай, 2022

жазушылығы оның негізгі мақсатына – сол ағартушы балалар тәрбиесіне арнап, оқу құралдары мен оқулықтар үшін жазған.

Жас ұрпақ-біздің еліміздің болашағы. Бүгінгі заманның күн санап тез өзгеруі білім беруге деген талапты күшейте түсуде. Жаңа идеялар, білім беруге жаңаша көзқарасты, кәсіби біліктілік біздің бұрынғыдан да жаңа жоғары сатыға көтерілгендігіміздің белгісі. Міне мұның бәріне қол жеткізуде әр ұстаздың шығармашылығы, жұмыс істеуі ерекше болуы керек.

Бүгінде білім беру жүйесінде елеулі өзгерістер болып жатыр. Бұл өзгерістердің тереңдігі соншалық, білім берудің мақсаттарына, құндылықтарына, әдістеріне және құралдарына қатысты және педагогтардың кәсіби санасын қайта құрумен байланысты, оның көп бөлігі басқа білім беру жүйесінде қалыптасқан педагогикалық ұстанымдар болып табылады. Бүгінгі күні білімді дайын қалпында қабылдамай, оны өздігімен құрастырудың тұлғаны дамытатындығы, құрастырылған білімнің есте ұзақ мерзімде сақталатындығы дәлелденіп отыр. Білім игеру процесінің еңбасты мәселесі мен мақсаты үйренушілердің белсенді әрекеттерін ұйымдастыру. Белсенді әрекеттер арқылы шәкірттер білімді өздігімен меңгереді, үйренеді. Ұстаз – шебер. Ол сенім атмосферасын қалыптастырып, мейірім шапағатын сыйлайды. Ұстаз оқушылардың қызығушылығын арттырып, олармен бірге ізденеді, жұмыс жасайды. Ұстаз – білімге шығаратын жолды нұсқаушы, осы жолмен өзі де жүріп келеді.

Қазіргі заманға сай мұғалім ұлттық мәдениет пен дәстүрді оқушының бойына сіңіре білетін, оқушыны өз бетінше білім алу дағдысына үйрететін, шығармашылық іс жүргізе алатын, оқушыларды адамгершілікке баулитын, болашақта әлемдік өркениетті мемлекетіміздің қожасы болатын жас ұрпаққа сапалы білім бере алатын тұлға болуы керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Кел, балалар, оқылық: Өлең, әңгімелер мен мақал, жұмбақтар. - Алматы: Атамұра, 2006. - 168 б.
2. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы: Оқулық. - Алматы: Санат, 1997. - 859-б.
3. Мәдібай Қ. Үміт еткен көзімнің нұры балам.. // Қазақ әдебиеті. - 2009. - 31 шілде. - № 3 (3144).- 6-б.
4. Қазақ Совет энциклопедиясы. - 11-т. / Бас ред. М.Қ.Қаратаев. - Алматы: Қазақ Совет энцикл. Бас ред., - 92-б.
5. Сәтбекова А. Қазақ мектебінің тағдырын ұлт тағдырынан бөле-жара қарауға болмайды // Аңыз адам: Жұлдыздар отбасы. - 2013. - № 17 (77). - 36, 37-б.

ӘОЖ.82.0(574)

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ АҒАРТУШЫЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАЛАРЫН ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ БІЛІМ САЛАСЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ РӨЛІ

Айдналиева Назгүл Аманжоловна,
педагогика ғылымдарының кандидаты
мектепке дейінгі және бастауышта білім беру
кафедрасының қауымдастырылған профессоры
Камбарова Н., Кахарова М., Аманбаева М.,
педагогика және бастауышта білім беру және
оқыту білім беру бағдарламасының 2 курс студенттері
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Бұл мақалада Ыбырай Алтынсариннің ағарту-педагогикалық мұраларын қазіргі кездегі білім саласында қолданылуы және ұлы ағартушының адамгершілікке тәрбиелеу идеясын көтеруі және оны шешудің жолдары қарастырылады.

Түйін сөздер: Ыбырай Алтынсарин, ағартушы, педагогикалық идеялар.

Аннотация

Актуальность и цель. В данной статье рассматривается использование просветительского наследия Ибрая Алтынсарина в современном образовании, пути продвижения и обращения к идее нравственного воспитания.

Ключевые слова: Ыбырай Алтынсарин, просветитель, педагогические идеи.

Abstract

Relevance and goal. This article discusses the application of the educational and pedagogical heritage of IbraiAltynsarin in modern education and ways to promote and address the idea of Y. Altynsarin's moral education.

Keywords: Ybyray Altynsarin, educator, pedagogical ideas.

Қазақстанда жедел әрі жан-жақты жаңартудың негізін қалау мақсатында басты он міндеті айқындалған. Соның ішінде алтыншы міндет-осы заманғы білім беру мен кәсіптік даярлау, «парасатты экономиканың» негіздерін қалыптастыру, жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды пайдалану, инновациялық экономиканы дамыту-бүгінгі таңда білім беру құрылымының маңызды элементтерінің біріне айналуға, дүние жүзінде білім сапасының көлеміне, ойлау деңгейіне байланысты болады.

Осы тұрғыда бүгінгі күні жаңа технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін жас ұрпақтың бойына сіңіріп, қоршаған ортаны қорғау арқылы экологиялық тәрбие беру ұстаздардың басты міндеті болып отыр. Ол үшін әрбір ұстаз үнемі шеберлігін арттырып отырмаса, бала білімнің дамуы төмендейді.

Қазіргі білім беру саласы жоғары оқу орнын бітірушіге қояр талабы жоғары. Бұл күндері жұмыс берушіге өз ісі маманының білгірі керек. Болашақ мұғалім:

1. Өз бетінше жұмыс істеуге дағдыланған, әр түрлі проблемаларды өздігінен шеше алатын алған білімін пайдалана білетін.
2. Шығармашылық пен жаңа жағдайда әрекет ете білетін, жаңа технологияны игеруге қабілетті.
3. Адамдардың әр түрлі топтарымен тиімді қарым-қатынас орната білетін, ұжымда жұмыс істеуге дағдыланған болуы керек.

Атақты ғұлама Әбу Насыр әл-Фарабидің «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі» [4, 210б].- деген ойы барлық мұғалімдерді ойландыруы керек. Ұлттың рухани-экономикалық, әлеуметтік тұрғыда өсіп-жетілуі білімнің мазмұндылығы мен маңызына, оған деген көзқарасқа тікелей қатысты. Ал жеке тұлға мен қоғам құндылықтарын қалыптастыру барлық кезеңдерде өзекті мәселе болып келгені мәлім. Олай дейтініміз, осы рухани-адамгершілік құндылықтардың мәні, тәрбиелік маңызы туралы ғұламалар, ұлы ағартушы-педагог Ыбырай Алтынсарин өз еңбегінде құнды ой-пікірлерін кейінгі ұрпаққа мұра етіп қалдырған. Ғасырлар қойнауынан жеткен ғұламалардың өнегелік сипаттарын, тәлімдік тәсілдерін тиімді қолдансақ, ғибраттың нағыз кайнар көзінен сусындаймыз. Ағартушы- ғұлама ұстаз Ы.Алтынсарин еңбектерінде баланы елін, жерін сүйге, табиғатты аялауға, имандылыққа, әдептілікке, қайраттылыққа, еңбек етуге тәрбиелеудің ұлттабиғатына лайық небір тамаша әдістері ұсынылады. Ы.Алтынсарин бала тәрбиесіне зор мән берген. Мектеп оқушыларына, студенттерге білім беруде Ы.Алтынсарин өмірінің, педагогикалық идеяларының өнегелі тәрбие беретін жақтары жеткілікті. Себебі, ағартушының бүкіл өмірі, еңбектері, негізінен үлгілі-өнегелі адам тәрбиелеу ережесі деуге болады. Ыбрай мұрасын мәңгілік өнеге мектебі десек қателеспейміз. Қазіргі таңда жастарды жақсы мінез-құлық пен имандылыққа үйрететін, ел болып ер жетуімізге жол нұсқайтын ол – Ы.Алтынсарин мұрасы. Оның шығармаларындағы терең ойды мұғалім өзі терең түсінгенде ғана баламен жүгізілетін білімдік және тәрбиелік істері нәтижелі болмақ.

Қоғамның санасын Ыбырай Алтынсарин педагогикалық жүйемен баяндап эстетикалық таныммен философиялық қағидаларымен тұжырымдап отырды. Қазіргі таңда ұстаздың сабағында жаңа технология әдіс-тәсілдері оқушыларды ортамен қарым-қатынас жасай білуге, басқаны тыңдай білуге, топта бір тұжырымға келуге, топ алдында өз ойын еркін айтып қорғай білуге, әдептілікке, жауапкершілікке, өнерге, еңбектенуге үйретеді. Оны Ы.Алтынсариннің ұсынған әдістемесінен көруге болады.

Білім берудегі демократиялық, ізгілендіру, ынтымақтастық идеясы, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты өзгертті. Мұнда мұғалімнің кәсіби-әдістелік шеберлігінің маңызы зор. Қазіргі жаңалық деп жүрген ынтымастық, ізгілендіру идеясын сол кездің өзінде-ақ Ы.Алтынсарин қалыптастырды.

Ы. Алтынсариннің ізгі ойлары, талғамы, педагогикалық идеялары бүгінгі күні ерекше орын алады. Еліміздің үлкен бір проблемасы – ол жас ұрпақ проблемасы болып есептеледі. Сондықтан бүгінгі мақсат Ыбырай Алтынсариннің еңбек, тәртіп, тәрбие идеяларына тоқталып, қазіргі заман талабымен ұштастыру. Ұлы ұстаз әр оқушыны біртұтас жасампаз тұлға деп қарайды. Егер, жеке адамның бойынан жоғарыда айтылған адамгершілік қасиеттерінің бірі табылса, біртұтас мінез қалыптасады. Бұлар ұстаздардың оқушыларға дұрыс, жүйелі, табанды түсіндірумен, балаға дұрыс талап қоя білулерімен жүзеге асырылады және ұзақ уақытты қажет етеді. [2, 232б].

Бүкіл адамзат қоғамындағы материалдық және рухани байлықтың бәрі де адам еңбегінің құдіреті арқылы жүзеге асады.

«Еңбек-байлық атаулының негізі. Ол бүкіл адамзат өмірінің бірінші алғы шарты. Адамның өзін жасаған еңбек»-деп Ыбырай Алтынсарин ғылыми түрде тұжырымдап көрсетті. Сол адамзат қоғамы тарихымен тығыз бірлікте жасап келе жатқан жасампаз тәрбие нысаны-еңбек пен кәсіпке үйрету, оның еңбегін үнемді ету.

Ыбырай Алтынсарин мектептегі тәртіпке зор көңіл бөлген «Тәртіптің шындыққа айналауы тәртіптілік сезімін тудырады»-деген ұлы ұстаз. Тәртіп деген педагогикалық ұғымға Ыбырай Алтынсарин терең талдаулар жасайды. Ол бірде тәртіп-тәрбие құралы десе, бірде тәртіп-тәрбиенің нәтижесі

деген анықтама береді. Ал бұл халық педагогикасындағы «тәрбие-тәртіптің құлы» деген түсінікке жақын. Сондай-ақ тәртіп оқушының мектеп ережесіне бағына білу мен шын еркіндіктің табиғи бірлігі дегенді де ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин жазған. Міне, кезінде аса көргендікпен көпшілікке ұсынған осы ұғым тұжырымдары қазір де мұғалімдердің қажетіне жарап жүр. Еңбекті қадірлеу-оның шығармаларының басты тақырыбы өсиет, өнеге айта отырып, ой саларлықтай салмақ тастады. Адамның мінез-құлқын қалыптастыруда тәрбие рөлінің ерекшелігіне тоқталып, «бағып-қағып үлкен мән бер бала тәрбиесіне» жеміс ағашын өсіруші бағбан еңбегімен парапар [1, 333б]. «Дүниедегі жақсы атаулы күннің нұрымен, ананың ақ сүтімен бойымызда дарып, сіңеді»-деген тұжырым жасады.

Ыбырай әңгімелерінің ішіндегі оқушылар үшін биік шығармаларының бірі - «бай баласы мен жарлы баласы». Қазақ қоғамындағы өмір шындығын, тап жігін аша отырып, ауыр тұрмыстың ыстық қазынасында пісіп, тағдыр тауқыметін көрген кедей баласының еңбек қорлығын баяндайды. Мұғалім үшін өз сабағында осы мәселеге көңіл қойып, үйретудегі мақсат: Асан мен Үсенге салыстырмалы мінездеме бере отырып, кедей баласының сабырлығы мен көрегендігін, еңбекқор, өмірге икiмдiлiгiн; екiншiсiнiң шыдамсыздығын жинақтай отырып, жазушының айтайын деген ойын, шығарманың идеялық мазмұнын айқын түсіндіру. [2, 432б]. «Талаптың пайдасы» деген әңгімесінде Ыбырай Алтынсарин еңбектенсең, талаптансаң, мақсат- мұратыңа жетерсің-дей келіп, осы идеяны ашып көрсетеді. Балаға білім берудегі еңбекке баулудың рөлі өте зор деген ой тастайды. Ыбырай Алтынсарин оқушыларды еңбек арқылы тәрбиелеу, оқыту өз еңбегінің нәтижесін көруге, одан қанағат, ләззат алуға үйретеді, еңбек етіп үйренген адамға білім беру жеңілірек болады- деген пікірді ұсынды. [3, 233б]

Ы.Алтынсариннің алға қойған мақсаттарына тоқталсақ, жоғарыда айтылғандай: оқушыларға жан-жақты және кең көлемде білім беру; мұғалімнің рөлін жоғары көтеру, оқулықтардың сапасына көңіл аудару; оқу бағдарламаларын үнемі жетілдіріп, толықтырып отыру; оқушылар білімін қосымша материалдармен толықтыруға аса мән берілген. Сонымен қатар, ұлы ағартушы адамгершілікке тәрбиелеу идеясын көтерді, оны шешу жолдарын іздестірді. Қазіргі біз пайдаланып жүрген тәрбиенің қазіргі қай бағытын алатын болсақ, Ы. Алтынсарин еңбектерінен табуға болады. [3, 213б].

Білім беру сапасын жақсартудың бірден-бір жолы - жаңа педагогикалық технологияларды қолдану. Мұғалім оқушының табиғи дарын, қабілетін ашу арқылы жас ерекшелігін ескере отырып, технология элементтерін тиімді пайдалану керек бір сабақтың барысында бірнеше технологияны кезекпен, тиімді, оқушыны жалықтырмай жүргізуге болады. Сабақ - ұстаздың көп ізденуінен, көп еңбектенуінен туатын педагогикалық шығарма. Кезінде Ы.Алтынсарин да мұғалімдерге дәл осындай талап қойған болатын. Бұл Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеяларының өміршендігін-байқатады. Ол мұғалімнің беделін көтере отырып, сол мұғалімге талап қойған. [2, 345б].

Қазіргі оқыту әдістемесінде қолданып жүрген көптеген технологияларда бар. Сын тұрғысынан ойлау, деңгейлеп - саралап оқыту, проблемалық оқу, интерактивті, белсенді оқыту т.б. - қайсысын алсақ та негізінде Ы.Алтынсариннің педагогикалық идеялары бар. Осы жерде «Новое - это хорошо забытое старое» - деген сөзбен келіспеуге болмайды.

Қазіргі заман талабына сай білім беру жүйесінің тиімділігінің басты көрсеткіші-білім сапасы мұғалімнің негізі міндеті-оқушыны білімге, өз бетінше ізденіске және шығармашылық жұмысқа баулу болып табылатыны бәрімізге белгілі. Бүгінгі күннің міндетінде «Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз» делінген. Қазіргі жас ұрпақ жан-жақты терең білімді, саяси- экономикалық сауатты, яғни интеллектуалдық деңгейі жоғары болса, тәуелсіз мемлекетіміздің мықты тірегі болатынына сеніміміз мол.

Ы.Алтынсариннің алға қойған мақсаты-қайткен күнде де «қалың елі, қазағым» терезесі тең көсегелі, көргенді мәдениетті, өнері өркендеген ел қатарына қосу болатын. Осы жолда сан кедергілерге кездесіп, «мыңмен жалғыз алысып», аңсаған арманға жету жолында бойдағы бар күш-қайратын, ақыл-парасатын сарп еткен ұлы ұстаз қалың бұқараны шынайы қамқоршылары бола білді. Ыбырай идеяларын дамытып, қоғамда пайдалана білу- үлкен жетістік. [3, 321б]

Біз келешекте қуатты мемлекет, зиялы қоғам құрамыз десек, дәл бүгін бесікте жатқан бөбектерді, балабақшада жүрген балдырғандарды, мектеп шәкірттерін тектілікке, инабаттылыққа, имандылыққа тәрбиелеуді қазіргі уақыттың міндеті, талабы деп қарауымыз керек. Осы талап пен міндеттерді орындалудағы ең бір пәрменді құрал – оқу, тәлім – тәрбие жұмыстарында халықтық құндылықтардың алтын мұрасын пайдалану. Қазіргі таңда білімнің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті, кәсіби құзыреттілігі жоғары, жаңаша ойлайтын шығармашылықты мамандар даярлау және жасампаз іс әрекетті қалыптастыру. Олай болса, тарих көшінде өзіндік орны бар айрықша зиялы қауым өкілдерінің ұрпақ тәрбиесі туралы мәселелер ауқымындағы ой пікірлерін зерделеу, сипаттау, таразылау, жинақтау, оларды қоғамдық іс – тәжірибе шеңберіне енгізу.

Ы.Алтынсарин қазақ халқының тағдырына ерекше мән берген ұлы ағартушы – педагог. Ы.Алтынсарин педагогикасының мұраларының негізгі идеяларының бірі – адамның өзара қарым – қатынасы, жастарды еңбекке баулу. Ол өзінің барлық педагогикалық теориясында жас жеткіншектердің ұлттық тәрбиесін қалыптастырып, жетілдіруде қазақ халқының ғасырлар бойы тәрбие саласында жинаған бай тәжірибесін негізге алу қажет деген пікірді ұстанды. Оның дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына әсіресе, қазақтың мәдениетін, өнерін терең білетін, ақыл – парасаты жоғары, сөзге шешен, елге сыйлы атасы Балғожаның ықпалы ерекше болды. Ыбырай бала жастан халықтық

педагогикадан алған тәлім – тәрбиесін, үлгі – өнегесін көңіліне түйгендерін оқу ағарту істері арқылы қазақ балаларының бойына сіңдіре білді. Ы.Алтынсариннің ұлттық эстетикалық тәрбие проблемаларын қозғайтын арнайы еңбектерін жазып қалдырмағаны белгілі, бірақ Ы.Алтынсариннің ұлттық – эстетикалық тәрбиеге қатысты оның педагогикалық қызметінен көрініс тапты. Ы.Алтынсарин шығармалары халқымыздың салт – дәстүрі, әдет – ғұрыптарын сипаттайтын этнографиялық мәнде келеді. Ы.Алтынсарин жастарды оқу – білім, өнерге баулу пікірін оқушы зердесіне сіңіру үшін әр түрлі ұстаздық амал тәсілдерді қолданады.

Бір Аллаға сыйынып Кел, балалар, оқылық, Оқығанды көңілге Ықыласпен тоқылық! – деген өлеңінде білім алуға үндесе, екінші жағынан, өмірдің бір қызығы тек байлықта деп ұғатын, оқу, өнер, ғылым – білімге мән бермейтін кертартпа көзқарасқа қарсы болды. Өмірде сарқылмас мол байлық – білім екендігін айта келіп, оған қол жеткізу үшін ерінбей – жалықпай еңбектенудің керектігін түсіндіреді. Өнерді үйрен, үйрен де жирен деп санаған халқымыз ұл, қыздарының оң қолынан өнер тамған шебер болуына да мән берген.

Ы.Алтынсарин өзінің төл туындыларында тәрбиелік, нақыл – насихаттық мәніне ерекше көңіл аударып отырды. [2, 323б]. Сол арқылы жас буынды адамгершілік пен ізгілікке, еңбек пен зейінділікке, өнер – білімге баулуды көздейді. Ол ел жұртқа қажет білім мен өнерді игерудің төте жолы тұрақты мектептер арқылы жүзеге асады деп санады. Ы.Алтынсарин қызметінде балаларды оқыту мен тәрбиелеу жұмысы ерекше орын алады. Мектептегі оқыту мен тәрбие процесін жүргізуші мұғалім деп таныды. Ы.Алтынсарин надандықтың зиянын, ғалымның қоғамдық маңызын түсіндіреді. Бұл әсіресе «Талаптың пайдасы» т. б. әңгімелерімен көрінеді.

Шығармаларында оның өнерге деген ықылас – ілтипаты анық байқалады. Өзінің өлеңдері мен әңгімелері арқылы жастарды табиғаттың әсемдігін, адам сезімін қабылдап, түсіне білуге тәрбиелейді, оның өлеңдері мен ғибрат әңгімелері жас ұрпақты тәрбиелеу мен оқытуда күні бүгінге дейін өз маңызын жойған жоқ. Ол аймақта мектептер мен кәсіптік училищелер ашу арқылы жалпы және кәсіптік білім беру ісінің негізін қалады.

Сиса көйлек үстінде, Тоқуменен табылған. Сауысқанның тамағы, Шоқуменен табылған,- деп педагогтік тәсіліменен балаға еңбек атаулыдан хабар аңғартады. Мектеп – қазақ балаларына білім берудің басты құралы. Біздің барлық үмітіміз, қазақ халқының келешегі осында, тек осы мектептерде ғана деп жазған болатын. Ы.Алтынсарин шығармаларында еңбекті сүйю, білімдіден үйрену, талпыну, адамды сыйлау үгіттеледі.

Алайда ұлы ағартушының сан қырлы педагогикалық, ғылыми зерттеулері, сондай – ақ өлеңдері мен прозасы, аудармалары біздің заманымызда ғана терең зерттеліп, өзінің тиісті, әрі байсалды бағасын алды. Қоғамдық ой – сананың дамуына өзіндік үлес қосқан ұлы тұлғалардың қатарында Ыбырай Алтынсарин есімі де тұрады. [3, 132б]. Ұлы ғалым – педагог Ы.Алтынсариннің «Қазақ хрестоматиясы» және «Таза бұлақ» деген оқу – әдістемелік еңбектері қазақ халқының рухани мәдениетінің даму тарихында аса зор оқиға болып бағаланады. Және болашақ ұрпақтың ақыл ойы мен жеке тұлғаны қалыптастыруда адамгершілік, эстетикалық еңбек дағдылары мен қасиетін тәрбиелеудің негізі болып есептеледі. Жеке тұлғаны оқу мен өнерге, мәдениетке, адамгершілікке тәрбиелеуде Ы.Алтынсарин аса бағалы, бай қор – қазақ фольклорына ерекше назар аударды. Бұлдан ұлы ағартушының істеген ісінен, шығармаларынан бала тұрғысынан қалыптастыру мен тәрбиелеуде қазақ отбасының тәлім аларлық ең жақсы дәстүрлеріне жоғары баға бергендігін көреміз.

Кім сендерді, балалар тербететін,

Еркелетіп, ойнатып, сергітетін?

Жалқау болсаң, балалар, жаман болсаң,

Қамқор анаң көз жасын көлдететін,- деген, ақын бұл өлең шумақтарынан отбасындағы ата – ана тәрбиесі мен баланы сүйіп, еркелететіндігін және ата – ана баланың алғашқы табиғи тәрбиешісі, балажандық қасиеті мен ерекше мейірімділігін көреміз. Ы. Алтынсарин еңбек процесінің бала тәрбиесіндегі ерекше маңызын көре біледі. Сондықтан оның көптеген әңгімелерінің идеясы Абай айтқандай «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деген қағиданың төңірегінде топтасқан. Мәселен. «Бай баласы мен жарлыбаласы». Асан мен Үсен әңгімесі шындық реалистік әңгіме. Осы әңгімесінде Алтынсарин бүкіл ағартушылық еңбегінің негізгісырын, әлеуметтік тенденциясын айқын ашып береді. Үсен арқылы еңбекші бұқараның жас ұрпағының еңбек сүйгіштігін, әр нәрсенің ретін таба білетіндігін көрсетеді. Ал, Асан бейнесінде мұндай қасиет байқалмайды. Үсен бейнесінен тек еңбек-сүйгіштіктен басқа дәрменсіз Асанға көмегі оның адамгершілік жағынан бейнесін сомдай түседі. Мұнда қазақ өміріндегі Асанға лайық ұқсас мінездерін айқын көрсетіп береді. «Ол жастайынан сұрағанын әперетін, дегеністейтін кісі болғандықтан жатып ішерболуға әрекеттенеді». «Олеш нәрсе істеуге әдеттенген жоқ, демек, өзінің не істей алатынын, несі жоқ екенін жақсылап айыра алмайды». Осы жерде қортынды жасай кететін болсам: мұндай балалар қазірдің өзінде де кездесіп отырады. Олар әке – шешелерінен көмек күтіп таңнан кешке дейін отырудан тайынбайтындар кездессе, керісінше бос уақыттарында пайдалы іспен айналысып, ата – аналарынан көмектерін аямайтын балаларды да жиі кездестіруге болады. Осы әңгіме арқылы мектеп оқушыларына жақсы мен жаман, кедей мен бай, сараңдықпен жомарттық туралы сөздермен біраз мағлұматтар беруге болады. Ы.Алтынсарин осы іспеттес әңгімелерінде еңбек процесінің адамның сана – сезімін, психологиясын қалыптастыруда

ерекше орын алатынын жақсы түсінген. [4, 432б]. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» дегендей жасөспірімдердің басында кездесетін түрлі жаман мінездерді отбасындағы тәрбиемен терең астастырады. Адамның жеке басының мінез – құлқын қалыптастыру, оның бойынан жойылып бара жатқан адамгершілік қасиеттерді сіңіру, иманжүзді етіп тәрбиелеу ата – ананың тікелей әсерімен отбасынан басталып, мектепте жүзеге асатынын ескерген жөн. Ыбырай келешегінен үміт күткен, өз халқын жан тәнімен сүйген, халқының мәдени көркейіп өсуі үшін бойындағы бар күш жігерін аянбай жұмсаған нағыз патриот азаматтар еді. Өз заманының ақыл ойшылдары ірі қоғам қайраткерлері, олардың дарқан бейнелері мен іс әрекетінен қазақ халқының мәдени экономикалық дамуын, қазақтың ұлт болып бірігуін, жаппай сауатты, мәдениетті, оқыған ел болуын көкसेген біртуарасылазаматы. [1, 345б]. Қазақ педагогикасының дамып, өркендеуіне белсене ат салысып мынандай үлес қосты: қазақ балаларына алғаш мектеп ашты, Ырғыз қазақ қыздарына арналған мектеп – интернат ашты, «Қазақ хрестоматиясын», «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралын» жазды. Қоғамның заңды тіршілік етуі тек қана халықтың ағартушылық деңгейі қоғамдық және дара санының дамуы арқылы мүмкін болатынын тарихи іс тәжірибе көрсетіп отыр. Әлемдік деңгейдегі барлық құқықтық мемлекеттерде азаматтық қоғам ғасырлар бойы жинақталған құндылықтар негізінде қалыптасқаны белгілі. Осы бағытта Ы.Алтынсарин игілікті ісін ықыласпен қолдап, оны егемен елдің білім беру жүйесінде оқыту мен тәрбиенің озық үлгісі ретінде жандандырып, инновациялық сипатта әр бере отырып, тиімді қолдану білім беру міндеттерінің талабы болған абзал.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы 1991 ж
2. Ы. Алтынсарин «Өнер білім бар жұрттар» Алматы, 1989ж
3. Ы.Алтынсарин . Таңдамалы шығармалары.320 бет
4. Ы.Алтынсарин тағылымы. Құрастырған М.Жармұхамедов
5. Дербісәлин Ә. Әдебиет туралы толғаныстар. А, Ғылым .1990.
6. Жарықбаев Қ. Қазақ ағартушылары жастарды тәрбиелеу туралы. А, 1965.
7. Кәкішев Т. Қазақ әдебиеті сынының тарихы. А, Санат. 1994.
8. Керімбаев Н. Жасымда ғылым бар депескермедім. А ,Рауан. 1995.
9. Қирабаев С. Бес ғасыр жырлайды 2-т. А, Жазушы. 1989.
10. Ламашев Ә. ЫбырайАлтынсарин. А, Аналілі. 1991.
11. Сыздықов Ә. Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеяларымен ағартушылық қызметі. А, 1969.

ӘОЖ: 373.71

ТАБЫСТЫ МЕКТЕП БОЛУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҰСТАЗДАР ҚЫЗМЕТІ

Алимова Айткуль Едресовна,
Н.Наушабаев атындағы мектеп – гимназия директоры
Саржанова Нурзия Молдабаевна,
мектеп директорының ғылыми – әдістемелік ісі
жөніндегі орынбасары
Тобыл қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Ұстаздық қызметтің табысты болуы үшін мектептегі әдістемелік жұмыс жүйесі бойынша әдістемелік жұмыстың мазмұны, әдістемелік жұмыс формаларының оптимальді түрлері, мұғалімнің кәсіби шеберлігін жетілдірудің жолдары туралы мектептегі іс – шаралармен негізделіп отырып жазылған. Әдістемелік қызметтің басты идеясы ынтымақтастық, өзара байланыс, шығармашылдық табысқа жетудің жолы. Шығармашыл, шебер ұстаздыққа жетудегі мектептегі кәсіби педагогикалық ынтымақтастықтың жүйелілігінің маңызы туралы айтылған.

Түйін сөздер: ұстаздық қызмет, мектептегі басқару, табыс, білік, білім, дағды.

Аннотация

Актуальность и цель. Успешная преподавательская деятельность заключается в системности методической работы в школе. Оптимальные формы методической работы, пути совершенствования профессионального мастерства учителя были составлены с учетом внутришкольных мероприятий. Главная идея методической деятельности - сотрудничество, взаимодействие, творческий путь к успеху. Путь к творчеству и профессионализму учителя лежит системности работы профессионального педагогического сотрудничества в школе.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, управление в школе, успех, умения, знания, навыки.